

УДК 342.721:681.302

В.М. БРИЖКО, кандидат юридичних наук (Ph.D),
старший науковий співробітник

ДО ПИТАННЯ УПОРЯДКУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО БАЗ ДАНИХ ТА СТВОРЕННЯ ЦІЛІСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Анотація. Про подальше впорядкування суспільних відносин в електронному просторі.

Аннотация. О дальнейшем упорядочении общественных отношений в электронном пространстве.

Summary. On further putting in order of public relations in electronic space.

Ключові слова: інформаційні відносини, Інтернет, захист баз даних.

У перший день червня 2010 р. Верховна Рада України ухвалила Закон України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25.03.2008 р.) [1]. Згідно з результатами поіменного голосування, у другому читанні та в цілому проголосувало народних депутатів: за – 355, проти – 0, утрим. – 0, не гол. – 61; всього – 416.

Президент України В. Янукович підписав Закон [http://www.job.kontrakty.ua - від 25.06.10 р.], який набирає чинності з 1 січня 2011 року.

Закон надає можливість Україні ратифікувати Конвенцію Ради Європи № 108 “Про захист прав осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних” від 28 січня 1981 р. [2] та вирішити одне з зобов’язань щодо європейської інтеграції. Держави, які підписали цей документ, зобов’язуються керуватися його положеннями при розгляді питань, пов’язаних із захистом персональних даних, що підлягають чи не підлягають автоматизованій обробці, як у суспільному, так і приватному секторах.

У Законі безпосередньо не використовується поняття “Інтернет”. Мова йде про упорядкування діяльності з обробки персональних даних, зокрема щодо баз цих даних.

Будь-яка база даних є однією з головних складових, що забезпечує комунікацію у електронному просторі. Вона може включати до свого складу різні інформаційні ресурси (відомості, програмні, технологічні, мовні, організаційно-методичні засоби, які забезпечують обробку даних) та розміщуватися на жорсткому диску комп’ютера, лазерному носії, на веб-сайті Інтернету тощо.

Метою роботи є подальше упорядкування суспільних відносин у електронному просторі, які стосуються засобів масової інформації, авторського права та захисту персональних даних.

Щодо перспектив у підходах до упорядкування відносин у електронному просторі

З розвитком процесів, пов’язаних з електронно-інформаційними технологіями і мережами все більш актуальним стає пошук шляхів розв’язання одного з головних питань сучасної юриспруденції – впорядкування принципово нових по своїй суті суспільних відносин – відносин в електронно-інформаційному середовищі (е-середовище).

Якщо коротко узагальнити стан справ, то можна зазначити наступне. Продовжуються суперечки про необхідність та правомірність правової регламентації відносин у зв’язку з тим, що комунікативні можливості Інтернету нерідко використовуються з метою, зокрема демонстрації насильства і жорстокості, порнографії, містять відомості, що можуть здійснювати негативний вплив на фізичне, психічне і моральне здоров’я людей, застосовуватися для маніпуляції суспільною думкою як в політичній, так й економічній

сфері та ін. Одночасно з цим мають місце обвинувачення у порушенні основоположних принципів демократії, виходячи з посилання на те, що Інтернет створювався як “середовище вільних” і закони на нього не поширюються. При його використанні більшість користувачів не ідентифікуються. Це означає, що в разі судових розглядів можуть виникнути суперечки з визначенням підсудності. Судове провадження справ, пов’язаних з Інтернетом має нерідко діаметрально протилежні рішення, тому сторони все ж висловлюються про необхідність детальнішої правової регламентації. З економічної точки зору, інвестиційні проекти в е-середовищі, незважаючи на високу прибутковість і швидку окупність, не завжди визнаються конкурентноспроможними. Причина – відсутність чіткого і зрозумілого законодавства, суперечливе його застосування у зв’язку з відсутністю цілісної системи упорядкування суспільних відносин в інформаційній сфері.

Сьогодні Інтернет – це вже не тільки техніко-технологічне об’єднання мереж для традиційного інформування та спілкування. Головне полягає у тому, що він розвивається як соціальна структура, яка має свої особливості відносин між людьми та в якій економічний аспект набуває все більшого значення. Розвиток е-середовища як інформаційного простору поза межами реального світу, який не може бути оцінено за допомогою фізико-хімічних процесів та характеристик, конвергенція в інформаційній сфері* “традиційних” явищ та процесів (засоби масової інформації, зв’язок, пошта, бібліотеки, архіви тощо) у рамках однієї системи – Інтернету визначили появу якісно нового правового прошарку у сфері суспільних відносин – електронно-інформаційних відносин. Завдяки кредитним карткам, паролем та техніко-технологічним можливостям обмін відомостями перетворився *із засобу виникнення правовідносин в спосіб їх інформаційно-технологічного існування*. Іншими словами, обмін відомостями завдяки технологіям та мережам має вектор розвитку у напрямі від процесу інформаційного забезпечення до предмета правової регуляції суспільних відносин. Яскравим свідченням цього є поява таких нових областей діяльності, як електронна комерція та електронний банкінг.

В основу вказаних понять покладено телекомунікаційний обмін даними. Дані, до яких “прикріплені” (“пристосовані”) відомості, є основним об’єктом відносин у е-середовищі, що позначається на таких матеріальних благах, як речі (зокрема, гроші й цінні папери), результати інтелектуальної діяльності, продукти роботи та послуги. Ці блага, залежно від їх відношення до е-середовища, можна поділити на три групи:

блага, що мають цінність тільки в межах е-середовища і без нього не існують. Наприклад, *domain name* – ім’я, яке використовується для адресації комп’ютерів і Інтернет-ресурсів за допомогою звернення до глобальної системи доменних імен, спосіб індивідуалізації веб-серверів. До складу цих благ входять роботи і послуги, інформація, що охороняється, виключні права на результати інтелектуальної діяльності, інші немайнові блага. Деякі речові відносини трансформувалися у віртуальний аналог, наприклад, з’явилося таке благо, як електронні гроші;

блага, що мають цінність всюди, як у межах, так і за межами е-середовища. Наприклад, дисковий простір, тобто частина жорсткого диска на сервері. Такі блага мають подвійну природу. Дисковий простір, тобто частина місця на жорсткому диску ПК, підключеному до Інтернету, в е-середовищі – це його частина, на якій можна розмістити інші віртуальні блага, яка може бути орендована і т. д. У реальному світі дисковий простір – це частина неподільної речі, жорсткого диска ПК; блага, що мають цінність тільки за

* Конвергенція – процес зближення споживчих властивостей і можливостей інформаційних продуктів, технологій і послуг, різних у своєму вихідному стані [3, с. 9].

межами е-середовища, тобто в реальному світі, наприклад, продукти побуту, харчування, але отримання яких можливе завдяки послугам Інтернет-магазинів.

Вказане надає можливість дійти висновку про те, що з виникненням нового електронно-інформаційного середовища та процесів щодо конвергенції в інформаційній сфері можна говорити про зміни у складі об'єктів прав та у змінах погляду на їх природу, а отже – про внесення змін у підходах до правового упорядкування інформаційних відносин. Зазначене також може бути свідченням необхідності внесення змін до чинного цивільного, кримінального тощо законодавства, розробки окремих правових актів, які безпосередньо стосуються е-середовища, а також, у зв'язку з конвергенцією в інформаційній сфері, необхідності створення цілісної системи інформаційного законодавства у сфері інформаційного права України.

Електронні засоби масової інформації

У травні 2010 р. Національна експертна комісія України з питань суспільної моралі звернулася до наукових установ щодо надання пропозицій про внесення змін до Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу)” [4] стосовно віднесення веб-сайта до засобів масової інформації та підвищення захисту моральних засад.

Як вважаємо, для вирішення вказаного питання слід насамперед юридично визначити сам процес створення і подальшого відчуження веб-сайта. Без юридичного опису “процесу” захист прав не є можливим. Тобто, *веб-сайт – це інформаційний ресурс, що містить програму для персонального комп'ютера з включеною до нього базою даних або іншу інформацію у вигляді інформаційного твору, візуальне обнародування якого здійснюється шляхом повідомлення (передачі в ефір або по кабелю) за допомогою телекомунікаційних засобів зв'язку*. Виходячи з цього, веб-сайт слід розглядати не як щось програмне, образотворче, а як інформаційно-творчий твір. З цього також випливає те, що віднесення веб-сайта до ЗМІ має здійснюватися на основі аналогії щодо віднесення його до об'єктів інтелектуальної власності.

Пропозиції щодо внесення змін до Закону України “Про друковані засоби масової інформації (пресу)” стосовно віднесення веб-сайту до засобів масової інформації та підвищення захисту моральних засад можуть бути наступними:

1. Доповнити статтю 1 “Друковані засоби масової інформації (преса) в Україні” новими частинами (другою та третьою), які викласти в такій редакції:

“До складу об'єктів друкованих засобів масової інформації входять електронні аналоги їх інформаційних ресурсів у частині віднесення веб-сайтів до засобів масової інформації.

Доступ до веб-сайта є вільним. Це передбачає можливість копіювання, використання на свій розсуд і поширення інформаційного ресурсу з обов'язковим урахуванням права власності, авторських, патентних прав і інтересів третіх осіб, за винятком умов, визначених чинним законодавством”.

2. Доповнити статтю 3 “Неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації” новими частинами, які викласти в такій редакції:

“Веб-сайт не повинен містити персональні дані або інформацію, що становить державну таємницю, і іншу інформацію, що обмежена в поширенні відповідно до закону.

Належним відповідачем у разі поширення через веб-сайт інформаційного ресурсу, що оспорюється, є автор відповідного інформаційного матеріалу.

Якщо автор поширюваної інформації невідомий або його особу неможливо встановити, а також коли інформаційний матеріал є анонімним і доступ до веб-сайту вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту”.

1. Доповнити Закон новою статтею 8 “Суб’єкти правовідносин у зв’язку із застосуванням веб-сайта”, яку викласти в такій редакції:

“Стаття 8. Суб’єкти правовідносин у зв’язку з застосуванням веб-сайта.

До суб’єктів правовідносин у зв’язку із застосуванням веб-сайта як засобу масової інформації належать:

власник інформаційного ресурсу (засновник веб-сайта)

постачальники послуг доступу до веб-сайта (оператор мережних послуг, адміністратор серверу);

постачальники інформації (автор, журналіст, головний редактор);

споживач інформації”.

4. Доповнити статтю 11 “Державна реєстрація друкованого засобу масової інформації” новими частинами, які викласти в такій редакції:

“Власник веб-сайту або інша уповноважена особа може зареєструвати належний йому інформаційний ресурс як засіб масової інформації.

Право на встановлення мережного засобу масової інформації мають:

громадяни України, громадяни інших держав і особи без громадянства;

юридичні особи України й інших держав;

трудові колективи організацій і підприємств при відповідному рішенні загальних зборів (конференції).

Суб’єкт, що здійснює реєстрацію веб-сайта, визнається його засновником і власником.

Засіб масової інформації у зв’язку із застосуванням телекомунікаційних мереж підлягає обов’язковому державному облікові і реєстрації відповідно до порядку, встановленого Кабінетом Міністрів України для друкованих засобів масової інформації.

Процедура реєстрації включає в себе надання заяви про реєстрацію до державного органу реєстрації, сплату реєстраційного збору й одержання свідоцтва про реєстрацію.

При здійсненні державної реєстрації веб-сайта як засобу масової інформації власник інформаційного ресурсу має гарантувати, що веб-сайт не пропагує насильство і жорстокість, порнографію, не надає відомостей про виготовлення наркотиків і психотропних засобів, а також не містить прихованих вставок, що впливають на підсвідомість або здійснюють негативний вплив на фізичне, психічне і моральне здоров’я людей”.

5. Доповнити статтю 12 “Заява про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації” новою частиною (дванадцятю), яку викласти в такій редакції:

“Для захисту прав на веб-сайт необхідно роздрукувати та надати для реєстрації копію екранної форми його представницької сторінки складеної за правилами мови розмітки гіпертексту HTML, що містить достатні відомості для його ідентифікації, та представити для депонування магнітний носій”.

Веб-сайт у сфері авторського права

Документом, що визначає принципи захисту баз даних у європейському праві, є Директива 96/9/ЄС Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу від 11 березня 1996 року “Про правовий захист баз даних” [5, с. 294-302]. Згідно зі статтею 1 Директиви 96/9/ЄС вона стосується правового захисту баз даних у будь-якій формі. “База даних” означає зібрання незалежних творів, даних чи інших матеріалів, які систематично чи методично упорядковані і доступні індивідуально за допомогою електронних та інших засобів. Бази даних, які через підбір чи упорядкування їх змісту є власним інтелектуальним творінням автора, захищаються як такі авторським правом. Ніякі інші критерії для визначення того, чи підлягають вони такому захисту, не застосовуються. Захист авторського права на бази даних не поширюється на їх зміст і не перешкоджає жо-

дним правам, які існують стосовно самого змісту (стаття 3 Директиви 96/9/ЄС). Директива не перешкоджає положенням, що стосуються, зокрема, прав, пов'язаних із захистом персональних даних і невтручанням у приватне життя, торгових таємниць, безпеки, доступу до офіційних документів, а також договірному праву (стаття 13 Директиви 96/9/ЄС).

Основна проблема, що виникає при обговоренні питань авторського права в Інтернеті, – чинні правові норми не завжди визначають можливість вирішення проблеми. Бездоганного правового механізму захисту авторських прав в Інтернеті зараз не існує.

Згідно із Законом України “Про авторське право і суміжні права” [6] твори у галузі науки, зокрема бази даних відповідних інформаційних ресурсів, прирівнюються до веб-сайтів. Під базою даних розуміється сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів

Перед впровадженням веб-сайта (публікації інформаційного ресурсу) слід отримати Свідоцтво на авторські права. Реєстрація визнається судом як юридична презумпція авторства, якщо не буде доведено інше.

Веб-сайт розглядається як комплексний об'єкт, що має ряд самостійних об'єктів авторського права. Це означає, що визначення правової охорони вимагає охорони кожного конкретного об'єкта, що складає веб-сайт. До таких об'єктів можуть відноситися доменне ім'я, дизайн веб-сайта, його шрифт, контент, програми для комп'ютера, програмні рішення по взаємодії елементів і т.д. Доменні імена фактично трансформувалися в засіб, що виконує функцію товарного знаку. Це дає можливість відрізнити відповідно товари і послуги одних юридичних або фізичних осіб від однорідних товарів і послуг інших юридичних або фізичних осіб. Такі доменні імена, які містять товарні знаки, мають комерційну вартість, отже є потреба у чіткому визначенні цього питання у законодавстві.

Факт розміщення твору в Інтернеті має свідчити про згоду автора на широке і безкоштовне використання продукту його творчої праці. Інакше він повинен знаходити інші шляхи і форми розповсюдження свого твору. Очевидна недоцільність застосування деяких норм авторського права (наприклад, накладення відповідальності за копіювання творів з веб-сайтів для їх перегляду) сприяє масовим порушенням авторських прав, а не повазі до закону. З іншого боку, введення жорстких регулюючих заходів може стримувати подальший розвиток Інтернету.

Закон України “Про захист персональних даних” від 1 червня 2010 року

Питання запровадження в Україні міжнародних принципів захисту персональних даних та розробка проекту Закону України “Про захист персональних даних” детально досліджувалися, неодноразово проходили оцінку, правову експертизу та широко обговорювалися впродовж 14 років [7 – 11]. За загальним підсумком Закон мав 5 версій та 28 редакцій, в яких було враховано більше як 1100 зауважень та пропозиції органів державної влади, громадськості та народних депутатів України.

Закон України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25.03.08 р.), ухвалений Верховною Радою України 01.06.10 р., регулює відносини, пов'язані із захистом персональних даних під час їх обробки. Персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована. Під обробкою персональних даних розуміється будь-яка дія або сукупність дій, здійснених повністю або частково в інформаційній (автоматизованій) системі та/або в картотеках персональних даних, які пов'язані зі збиранням, реєстрацією, накопичен-

ням, зберіганням, адаптуванням, зміною, поновленням, використанням і поширенням (розповсюдженням, реалізацією, передачею), знеособленням, знищенням відомостей про фізичну особу.

Дія цього Закону не поширюється на діяльність зі створення баз персональних даних та обробки персональних даних у цих базах (іменована сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних):

фізичною особою – виключно для непрофесійних особистих чи побутових потреб; журналістом – у зв’язку з виконанням ним службових чи професійних обов’язків; професійним творчим працівником – для здійснення творчої діяльності.

До суб’єктів відносин, пов’язаних із персональними даними, віднесені: суб’єкт персональних даних (фізична особа, стосовно якої відповідно до закону здійснюється обробка її персональних даних); володілець бази персональних даних (фізична або юридична особа, якій законом або за згодою суб’єкта персональних даних надано право на обробку цих даних, яка затверджує мету обробки персональних даних у цій базі даних, встановлює склад цих даних та процедури їх обробки, якщо інше не визначено законом); розпорядник бази персональних даних (фізична чи юридична особа, якій володільцем бази персональних даних або законом надано право обробляти ці дані); третя особа (будь-яка особа, за винятком суб’єкта персональних даних, володільця чи розпорядника бази персональних даних та уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних, якій володільцем чи розпорядником бази персональних даних здійснюється передача персональних даних відповідно до закону); уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних; інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування, до повноважень яких належить здійснення захисту персональних даних.

Законом встановлено, що володільцем чи розпорядником бази персональних даних можуть бути підприємства, установи і організації усіх форм власності, органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, фізичні особи-підприємці, які обробляють персональні дані відповідно до закону. База персональних даних підлягає обов’язковій державній реєстрації шляхом внесення відповідного запису уповноваженим державним органом з питань захисту персональних даних до Державного реєстру баз персональних даних. Положення про Державний реєстр баз персональних даних та порядок його ведення затверджуються Кабінетом Міністрів України. Реєстрація баз персональних даних здійснюється за заявочним принципом шляхом повідомлення, а заява про реєстрацію бази персональних даних подається володільцем бази персональних даних до уповноваженого державного органу з питань захисту персональних даних.

Одне з важливіших положень щодо захисту персональних даних сформульовано у статті 6 Закону – *“обробка персональних даних здійснюється для конкретних і законних цілей, визначених за згодою суб’єкта персональних даних або у випадках, передбачених законами України, у порядку, встановленому законодавством. Не допускається обробка даних про фізичну особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини”*.

З метою підвищення захисту моральних засад у суспільстві у Законі, зокрема, визначено – *“персональні дані фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії, не належать до інформації з обмеженим доступом, за винятком інформації, яка визначена такою відповідно до закону”* (стаття 5 Закону). А у статті 10 Закону – *“відомості про особисте життя фізичної особи не можуть використовуватися як чинник, що підтверджує чи спростовує її ділові якості”*.

До питання удосконалення Закону. Разом з тим, з ухваленням Закону України “Про захист персональних даних” та початком вирішення значного кола питань, які стосуються прав людини, інтересів суспільства та держави, хотілося б звернути увагу на наступне.

По-перше. Одночасно з виникненням Інтернету в науці був зроблений прорив в області генетики та репродуктивної медицини. Почались експерименти по імплантації спеціальних технічних пристроїв – “мікрочіпів” в тіло людини, які в перспективі можуть використовуватися як засіб ідентифікації особи та отримання відповідних персональних даних або як нова форма комунікацій (у разі підключення до мереж, зокрема Інтернету).

Імплантація зазначених пристроїв в організм людей може скоротити число тяжких злочинів (наприклад, тероризм, рецидивізм) або корінним чином змінити порядок знаходження під слідством. Проте надмірна поспішність упровадження наукових досягнень при недостатності правового забезпечення може призвести до негативних наслідків, що стосуються не тільки випробовуваних, а й всієї соціальної системи. Головне полягає у тому, що в разі практичного запровадження мікрочіпів в організм людини відразу ж виникне нормативно-правовий вакуум.

У Європі діє законодавство, що охороняє права людини у зазначеній сфері. Йдеться про *Конвенцію Ради Європи № 164 “Про захист прав і гідності людини у зв’язку з використанням досягнень біології та медицини (біомедицини)”* від 4 квітня 1997 року [12] (див. розділ цього журналу “Від редакційної колегії”). На жаль, в Україні ще не сформовано національне законодавство й до цього часу вона до Конвенції не приєдналась.

Така сама ситуація і у Росії. Хоча у статті 11 “Биометрические персональные данные” Закону РФ “О персональных данных” від 2006 р. є спроби визначитися у цьому питанні: “1. Сведения, которые характеризуют физиологические особенности человека и на основе которых можно установить его личность (биометрические персональные данные), могут обрабатываться только при наличии согласия в письменной форме субъекта персональных данных, за исключением случаев, предусмотренных частью 2 настоящей статьи. 2. Обработка биометрических персональных данных может осуществляться без согласия субъекта персональных данных в связи с осуществлением правосудия, а также в случаях, предусмотренных законодательством Российской Федерации о безопасности, законодательством Российской Федерации об оперативно-розыскной деятельности, законодательством Российской Федерации о государственной службе, уголовно-исполнительным законодательством Российской Федерации, законодательством Российской Федерации о порядке выезда из Российской Федерации и въезда в Российскую Федерацию”.

Конвенція РЄ № 164 напряду не містить норм, що забороняють або обмежують імплантацію в тіло людини комунікаційних пристроїв. Проте такі положення, як вимога інформованої згоди випробовуваного і гарантія його подальшої відмови визначають загальний вектор, в якому рухатимуться держави, що підписали Конвенцію.

Можна запропонувати доповнення до інформаційного законодавства України наступною правовою конструкцією: *При використанні інформаційних систем і мереж, технологій і засобів їх забезпечення не допускається застосування біоелектронних і інших засобів автоматичної ідентифікації фізичних осіб, розміщуваних в організмі людини без їх згоди, якщо інше не визначено законом та у порядку, встановленому законодавством.*

По-друге. У процесі обговорення законопроекту про захист персональних даних правозахисники звертали увагу на те, що у проекті не урегульовано питання щодо ухвалення рішень, які отримані на підставі виключно автоматизованої обробки персональ-

них даних. У цьому цілком є сенс – якою не була б “інтелектуальною” машина, вона працює лише за тією програмою, що в неї закладено, та яку мало хто розуміє.

Більше того, техніко-технологічні досягнення нашого часу надали якісно нові можливості політикам та засобам масової інформації, що перетворюються в руках обмеженої частини населення на могутній інструмент інформаційної експансії. Справжній плюралізм та застосування принципу верховенства права у вирішенні соціально-політичних проблем, так само як і вплив широких мас на інформаційну політику державних органів і приватних компаній, – явище вельми рідкісне і швидше є виключенням, ніж правилом. Технології маніпулювання свідомістю в повсякденній і діловій взаємодії завдяки, зокрема, інформаційно-комп’ютерним технологіям та мережам стають все більш витонченими і замаскованими. Виходячи з цього можна пропонувати внесення доповнень до Закону в такій редакції: *“Забороняється ухвалення рішень на підставі виключно автоматизованої обробки персональних даних, що породжують юридичні наслідки відносно прав суб’єкта персональних даних або іншим чином зачіпають його законні інтереси, за винятком випадків, коли суб’єкт персональних даних особисто надав письмову згоду щодо прийняття рішення на підставі виключно автоматизованої обробки його персональних даних”*.

По-третє. Згідно зі статтю 8 Закону України “Про захист персональних даних” від 01.06.10 р. (реєстр. № 2273 від 25.03.08 р.) суб’єкт персональних даних має особисті немайнові права на персональні дані, які є невід’ємними і непорушними. Зазначимо, що поняття “особисті немайнові права” було залучено з Цивільного кодексу України і застосовується лише у нашої державі. У міжнародному праві, праві Європейської Спільноти, а також у законодавстві європейських країн його не існує.

Починаючи з 1998 р., у всіх версіях законопроекту про захист персональних даних пропонувалось надати людині не “особисті немайнові права” (яке не має економічного змісту), а “право власності фізичній особі на її персональні дані” (що передбачає економічний зміст персональних даних у зв’язку з їх обробкою та покупкою/продажем), з обов’язковим визначенням обмежень цього права згідно із законом. Це пов’язано, насамперед, з відсутністю конкретики у питаннях права власності на інформацію, поширенням комерціалізації (збиранням, покупкою/продажем) персональних даних завдяки, зокрема, розвитку Інтернету, електронної комерції, електронного банкінгу тощо, у спробах отримати відповідь на запитання: “Кому ж конкретно належать персональні дані та чому ними торгують?”, а також – з необхідністю врахування у законодавстві України такої правової категорії, як “право на самовизначення” фізичної особи, що набуває розвиток у європейському праві.

В юридичній літературі бракує відомостей про теоретичне пророблення дуже важливих питань, які стосуються права власності на інформаційні ресурси, зокрема, на персональні дані. Міжнародний, і особливо європейський, досвід дозволяє сформулювати законодавство про захист персональних даних в Україні не тільки з урахуванням досягнутого в стандартах рівня захисту, а й запропонувати більш прогресивні, порівняно з вже наявними, форми законодавчого упорядкування суспільних відносин на базі права власності на персональні дані [10, 11]. Це пояснюється наміром підвищити рівень захисту прав фізичних осіб (що дозволяють міжнародні стандарти) з огляду на формування в суспільстві нового менталітету та поширення процесів щодо е-середовища. Одночасно згаданий намір виходить з необхідності врахування об’єктивного фактору переходу сучасного суспільства до інформаційного суспільства, в якому інформація є об’єктом права власності та одним з основних товарів. Досягнення зазначеного вимагає нових ідей, їх відображення в законодавчих, регулятивних і адміністративних підходах, що дозволить мати більше можливостей забезпечення прав людини у сфері захисту персональних даних і, тим самим,

більш активно сприяти розвитку демократичних процесів та просування України до правової держави та інформаційного суспільства.

Проте сьогодні слід виходити з відомого постулату: “закон є закон, і його треба виконувати”. Й головне полягає у питанні – який реально буде організаційний механізм реалізації положень Закону, який має сформувати уповноважений державний орган з питань захисту персональних даних.

Використана література

1. Про ухвалення Верховною Радою України Закону України “Про захист персональних даних” (реєстр. № 2273 від 25.03.08 р.). – Режим доступу : [//www.portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=200739&cat_id=37486](http://www.portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=200739&cat_id=37486)
2. Про захист осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних. – Переклад з англ.: Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data; Amendment to Convention ETS No.108 allowing the European Communities to accede) : Конвенція Ради Європи від 28.01.81 р. № 108, Страсбург. – Режим доступу : [//www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm](http://www.convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/108.htm). – (Офіційний переклад здійснено у ДКЗІ України та засвідчено МЗС України від 01.07.02 р.).
3. О.А. Баранов. Правові проблеми конвергенції в інформаційній сфері // Правова інформатика. – № 2(22)/2009. – С. 9-16.
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.92 р. № 2782-ХІІ (із змінами, внесеними згідно із Законами від 11.11.93 р. № 3582-12 та від 14.02.97 р. № 70/97-ВР). – Режим доступу : [//www.portal.rada.gov.ua](http://www.portal.rada.gov.ua)
5. В. Брижко. Системна інформатизація правоохоронної діяльності: європейські нормативно-правові акти та підходи до упорядкування суспільних інформаційних відносин у зв’язку з автоматизованою обробкою даних у правоохоронній діяльності : посібник. – Кн. 2 / В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець ; за ред. члена-кореспондента НАПрН України М. Швеця. – К. : ТОВ “Пан Тот”, 2006 р. – 509 с.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.93 р. № 3792-ХІІ (із змінами, внесеними згідно із Законами від 28.02.95 р. № 75/95-ВР та від 22.05.03 р. № 850-IV). – Режим доступу : [//www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua)
7. Баранов А.А. Права человека и защита персональных данных / А.А. Баранов, В.М. Брижко, Ю.К. Базанов. – Х. : Фолио, 2000. – 280 с.
8. Баранов А.А. Защита персональных данных / А.А. Баранов, В.М. Брижко, Ю.К. Базанов. – К. : Национальное агентство по вопросам информатизации при Президенте Украины, 1998. – 128 с.
9. е-майбутнє та інформаційне право / [В. Брижко, В. Цимбалюк, М. Швець, Ю. Базанов] ; за ред. члена-кореспондента НАПрН України М. Швеця. – [2-е вид., доп.]. – К. : ТОВ “Пан Тот”, 2006. – 234 с.
10. Брижко В.М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних : дис. канд. юрид. наук : 12.00.07 – теорія управління; адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Брижко Валерій Михайлович ; Національна академія державної податкової служби України. – К., 2004. – 251 с.
11. Інформаційне право та правова інформатика у сфері захисту персональних даних : монографія / [В. Брижко, М. Гуцалюк, В. Цимбалюк, М. Швець] ; за ред. члена-кореспондента НАПрН України М. Швеця. – К. : ТОВ “Пан Тот”, 2005. – 333 с.
12. Конвенція Ради Європи № 164 “Про захист прав і гідності людини у зв’язку з використанням досягнень біології та медицини (біомедицини)” від 4 квітня 1997 року. – Режим доступу : [//www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/html/164.htm](http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/html/164.htm)

~~~~~ * * * ~~~~~